

WARTO PAMIĘTAĆ

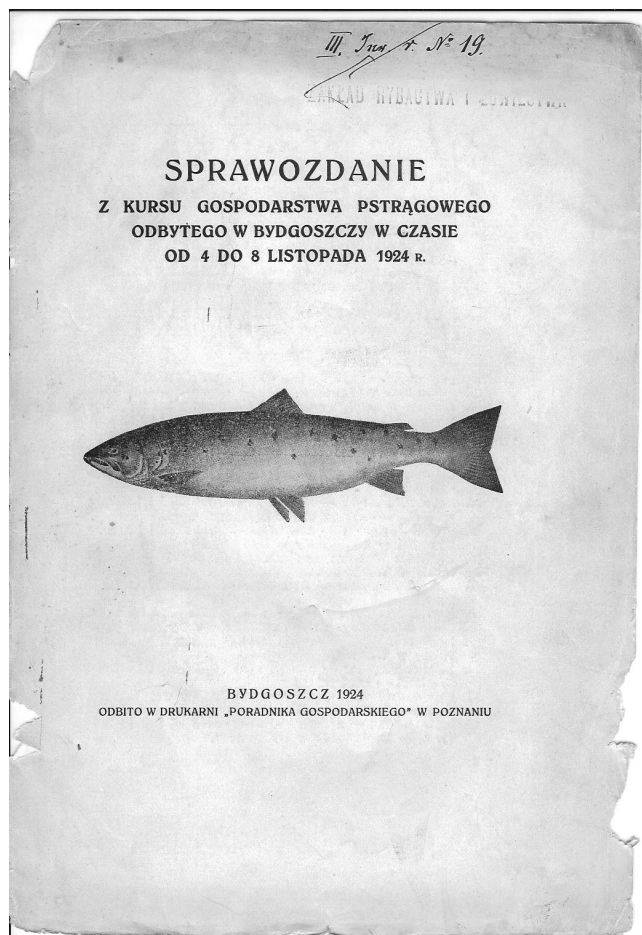
Krzysztof Goryczko

Instytut Rybactwa Śródlądowego

Ostatnie lata oprócz światowego kryzysu i spadku produkcji pstrąga to także spore wyrwy w gronie hodowców jak i animatorów rozwoju branży takich jak profesor Tadeusz Backieł czy doktor Konstanty Bortkiewicz. Wraz z ludźmi, jeśli nie pozostawili spisanych wspomnień, najczęściej bezpowrotnie odchodzi wiedza o życiu otoczenia a także ich samych. Sądzę, że warto znać i pamiętać dokonania naszych zarówno odległych w czasie poprzedników i nauczycieli jak i nieobecnych już kolegów i mistrzów. Stąd też niniejsza próba zebrania znanych mi faktów dotyczących początków, a nawet korzeni polskiego pstrągarstwa, aż po umownie przyjęty jako znak zaistnienia w pełni profesjonalnej branży, przekroczenie poziomu produkcji 2000 ton w roku 1986.

Początki hodowli ryb łososiowatych na ziemiach dzisiejszej Polski najprawdopodobniej miały miejsce na przełomie pierwszej i drugiej połowy XIX wieku i były ukierunkowane na produkcję materiału zarybieniowego cenionych przez rybaków gatunków czy populacji. Wydaje się, iż w wielu przypadkach animatorami tych działań byli amatorzy przyrodnicy i wędkarze. I tak w zaborze austriackim lekarz dr Radziewoński już w 1850 r. zbudował w Dubiu koło Krakowa wylęgarnię na 200 tys. ziaren ikry i stawki o łącznej powierzchni 1 ha. zasilane wodą potoku Szklarka. Do roku 1887 powstały jeszcze wylęgarnie Lipowa, Złatna, Rycerka i Wisła oraz Złoty Potok (Kołder 1948). Jako datę powstania wylęgarni w Złotym Potoku podaje Olga Matlak 1864 rok (Matlak 1960), choć Jerzy Śliwiński (informacja ustna) stwierdza: „według mnie to raczej czas budowy stawów na zlecenie hrabiego Raczyńskiego, według planów i założeń produkcyjnych Michała Girdwojnia w roku 1881. W planach tych, których kopię posiadam, brak jest informacji kiedy pstrąg tęczowy miałby trafić do Potoku. Według informacji internetowych sprowadzono tam ze Stanów Zjednoczonych w roku 1881 pierwszą partię ikry pstrąga tęczowego i rozpoczęto jego produkcję”. Czy rzeczywiście już wtedy pstrąg tęczowy trafił do Złotego Potoku, a jeśli tak czy bezpośrednio ze Stanów Zjednoczonych? Bardziej prawdopodobnym jest przypuszczenie, iż pierwsza ikra pstrąga tęczowego z za oceanu trafiła na teren zaboru pruskiego najwcześniej w roku 1882 za sprawą niezwykle aktywnego przyrodnika i wędkarza Maxa von dem Borne (1826-1894), który do swojego obiektu stawowego w Barnówku sprowadził raka sygnałowego, pstrąga źródlanego i najprawdopodobniej tęczowego. W Galicji pierwszych zarybień pstrągiem tęczowym, głównie dla celów sportowych dokonano w latach 1891 -1910 (Stok 1979). Początki hodowli pstrąga tęczowego w naszym kraju najprawdopodobniej datują się od 1904 roku, kiedy to ze Szwecji sprowadzono do Złotego Potoku zaoczkowana ikrę (Brylińska 1986).

Już we wczesnych latach dwudziestych ubiegłego wieku dostrzeżono znaczenie pstrągarstwa także na Pomorzu, czego wynikiem było zorganizowanie w Bydgoszczy „Kursu gospodarstwa pstrągowego” (fot 1), którego kierownikiem był Włodzimierz Kulmatycki.

Fot. 1. Sprawozdanie z najprawdopodobniej pierwszego w Polsce szkolenia z „pstrągarstwa” zorganizowanego przez Włodzimierza Kulmatyckiego.

Generalnie lata 30 zaowocowała budową kilku ośrodków zarybieniowych (Folusz 1930, Zawada 1932, Ojców, Czatkowice i Porąbka 1934, Olszówka 1936, Zawoja 1937 (Kołder 1948).

Godna szczególnej uwagi jest historia ośrodka zarybieniowego i Domu Kultury Wędkarskiej w Łopusznej (fot 2). Otóż zamysł budowy najprawdopodobniej zrodził się w roku 1936 kiedy to prezes Krajowego Towarzystwa Rybackiego w Krakowie prof. Bronisław Romaniszyn na łamach Przeglądu Rybackiego dał wyraz swoim obawom, iż przegrodzenie Dunajca zaporami w Rożnowie i Czorsztynie zagrozi istnieniu troci, mimo przewidywanej budowy przeprawek. Rekompensatę mógł stanowić nowoczesny ośrodek zarybieniowy (Romaniszyn 1936). Decyzję jego budowy podjęto w 1938 roku zaś projekt obiektu w stylu podhalańskim, wspaniale wkomponowany w krajobraz wykonał znany architekt Bogdan Treter. O determinacji entuzjastów tej budowy świadczy data jej rozpoczęcia 18 lipca 1942 roku, w najstraszniejszym okresie okupacji hitlerowskiej. Zachował się akt erekcyjny (fot.3) świadczący o niezachwianej wierze w odzyskanie niepodległości i zapowiadający uzupełnienie tego dokumentu w czasie poświęcenia obiektu już w wolnej Ojczyźnie. Stało się to 9 sierpnia 1948 roku (fot 4) w której to uroczystości uczestniczyli profesorowie Walery Goetel, Stanisław Żarnecki, Franciszek Hendzel i Bronisław Romaniszyn.

Fot. 2. Ośrodek Zarybieniowy Polskiego Związku Wędkarskiego w Łopusznej.

**BEZIAŁO SIĘ DNIA 18 LIPCA, R.P. 1942, W TRZECIM
ROKU WOJNY, W CZASIE GDY PREZYDENTEM PAŃ-
STWA POLSKIEGO BYŁ WŁADYSŁAW RACZKIEWICZ,
PREZYDENTEM MINISTRÓW I NACZELNYM WODZEM AR-
MIJ POLSKIEJ WŁADYSŁAW SIKORSKI, METROPOLITĄ
KRAKOWSKIM KSIĄŻE BISKUP ADAM SAPIEHA, W CZASIE
BEZPRZYKŁADNEGO W DZIEJACH ŚWIATA MĘCZENICTWA
NARODU POLSKIEGO.**

**W DNIV TYM ROZPOCZĘTO BYDOWĘ GŁÓWNEGO BY-
DYNKU OŚRODKA ZARYBIENIOWEGO W ŁOPUSZNEJ.
DZIEŁO TO ZAPOCZĄTKOWANE W R. 1938 W WOLNEJ
POLSCE PRZEZ POLSKIE TOWARZYSTWO WĘDKAR-
SKIE W KRAKOWIE, PROWADZONE BYŁO W NAJCIEŻ-
SZYCH WARUNKACH DOBIE WOJENNEJ DLA DOBRA
GOSPODARSTWA I NAUKI POLSKIEJ — INICJATYWA
SPOCZYWAŁA W RĘKACH PRZEJĄ POLSKIEGO TOWA-
RZYSTWA WĘDKARSKIEGO, PROF. BRONISŁAWA RO-
MANISZYŃSKA. WSPÓŁPRACOWNIKAMI I TWÓRCAMI
PROJEKTÓW BYLI PP. INŻYNIEROWIE: MARCELI KOZI-
CA, FRANCISZEK HENDZEL, WŁADYSŁAW KOŁDER,
INŻ. DR. STANISŁAW ŻARNECKI, INŻ. DR. ANTONI CIEŚLEWSKI,
INŻYNIEROWIE ARCHITEKCI: STEFAN MEYER, BOGDAN
IRETER, ADAM HEYM-PIRGO,**

**DOKUMENT NINIEJSZY ZOSTA-
JE W DNIV TYM ZŁOŻONY JAKO
SYMBOL NIEZŁOMNEJ WIARY
W NIEŚMIERTELNOŚĆ NARODU
I PAŃSTWA POLSKIEGO — DOKV-
HENT TEN BĘDZIE WZWPEKNI-
ONY PRZY DOKONANIU POŚWIĘCE-
NIA CAŁEGO OŚRODKA
W WOLNEJ OJCZYZNIE.**

Fot. 3. Akt erekcyjny Ośrodka Zarybieniowego w Łopusznej 1942.

W tym dniu odbyła się uroczysta pamiątka Giedke
Zachęconego w towarzysze do mara przez A. Infilita
dr. Ferdynanda Machdya, u obecnosci przedstawicieli
wladz państwowych i samorządowych, instytucji naukowych,
organizacji społecznych i sportowych, opie prowadzamiel
skiego Towarzystwa Taternickiego, obdarzonego w tym roku
75-lecie swego istnienia.

Stworzony przez Polskie Towarzystwo Wiedpowskie
ośrodek Popusznicki, który w ciągu przeszłych lat swej
działalności wydał już ponad 1000 publikacji i dotychczas
daru polskiemu ponad 312 milionów rubli na badania
tych, będzie wraz z miastem się w tym kierunku
Stacja Naukowa, muzeum oraz szpitalnik i
nauki polskiej, rybnym gospodarstwie narodowym,
ochronie przyrody, pialisty, oraz kramieniu kultury
sportu wiedeńskiego.
Popusznica, dn. 9 sierpnia 1948 roku.

1. Zarnacki
 2. Hayek
 3. Klemm
 4. Klemm
 5. Klemm
 6. Klemm
 7. Klemm
 8. Klemm
 9. Klemm
 10. Klemm
 11. Klemm
 12. Klemm
 13. Klemm
 14. Klemm
 15. Klemm
 16. Klemm
 17. Klemm
 18. Klemm
 19. Klemm
 20. Klemm
 21. Klemm
 22. Klemm
 23. Klemm
 24. Klemm
 25. Klemm
 26. Klemm
 27. Klemm
 28. Klemm
 29. Klemm
 30. Klemm
 31. Klemm
 32. Klemm
 33. Klemm
 34. Klemm
 35. Klemm
 36. Klemm
 37. Klemm
 38. Klemm
 39. Klemm
 40. Klemm
 41. Klemm
 42. Klemm
 43. Klemm
 44. Klemm
 45. Klemm
 46. Klemm
 47. Klemm
 48. Klemm
 49. Klemm
 50. Klemm
 51. Klemm
 52. Klemm
 53. Klemm
 54. Klemm
 55. Klemm
 56. Klemm
 57. Klemm
 58. Klemm
 59. Klemm
 60. Klemm
 61. Klemm
 62. Klemm
 63. Klemm
 64. Klemm
 65. Klemm
 66. Klemm
 67. Klemm
 68. Klemm
 69. Klemm
 70. Klemm
 71. Klemm
 72. Klemm
 73. Klemm
 74. Klemm
 75. Klemm
 76. Klemm
 77. Klemm
 78. Klemm
 79. Klemm
 80. Klemm
 81. Klemm
 82. Klemm
 83. Klemm
 84. Klemm
 85. Klemm
 86. Klemm
 87. Klemm
 88. Klemm
 89. Klemm
 90. Klemm
 91. Klemm
 92. Klemm
 93. Klemm
 94. Klemm
 95. Klemm
 96. Klemm
 97. Klemm
 98. Klemm
 99. Klemm
 100. Klemm

Warto zwrócić uwagę iż podjęte jeszcze w okresie międzywojennym plany były konsekwentnie realizowane mimo okupacji, w skrajnie niesprzyjających warunkach, i tak oprócz Łopusznej w 1941r oddano do użytku wylęgarnię i stawy w Skrzyszowie, w 1942 r obiekty w Mszanie Dolnej i Rożnowie. Istotnym krokiem promującym pstragarstwo było podjęcie w 1941 roku budowy wzorcowego gospodarstwa pstrągowego w Dolinie Bętkowskiej koło Krakowa, które oprócz zawrotnej na owe czasy produkcji 10 ton handlowki pstrąga tęczowego, miało służyć szkoleniu uczniów szkół rybackich wspieranego pierwszym polskim podręcznikiem hodowli pstrągów (Kołder 1948).

W 1955 roku z inicjatywy profesora Stanisława Sakowicza oddano do użytku Terenową Pracownię Rzeczną w Gdańsku-Oliwie należącą do Instytutu Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie (fot 5), której zadaniem było prowadzenie badań i wdrażanie technologii chowu materiału zarybieniewego troci oraz hodowli pstrąga tęczowego. Pierwszym jej kierownikiem był dr Jan Jokiel (fot 6) a od 1959 mgr Ryszard Bartel.. Interesującym jest iż według

dokumentu uzyskanego przez prof. Bartla obiekt ten zlokalizowany jest w miejscu dziewiętnastowiecznej wylęgarni należącej do miejscowego leśnictwa.

Fot. 5. Terenowa Pracownia Rzeczna w Gdańsku Oliwie lata siedemdziesiąte.

W placówce tej do połowy lat osiemdziesiątych opracowano i wdrożono pierwsze w Polsce pasze granulowane dla pstrągów, metodę kontrolowania pory tarła pstrąga tęczowego poprzez regulowanie długości dnia, a także wraz z hodowcami metodę zimowej inkubacji i podchowu pstrągów tęczowych jesiennej tarła.

Fot. 6. Terenowa Pracownia Rzeczna w Gdańsku Oliwie późne lata pięćdziesiąte. Od lewej prof. Stanisław Sakowicz, prof. Franciszek Staff i dr Jan Jokiel.

Fot. 7. Terenowa Pracownia Rzeczna w Gdańsku Oliwie, lata siedemdziesiąte. Brygadzysta Edward Niedrzwicki.

Również w TPRz w Oliwie rozpoczęto prace selekcyjne ukierunkowane na poprawę wartości użytkowej pstrągów tęczowych (fot 7).

Polski Związek Wędkarski odegrał istotną rolę w budowie podstaw polskiego pstragarstwa. We wczesnych latach 60-tych organizacja ta dysponowała najnowocześniejszymi w Polsce obiektami hodowli ryb łososiowatych w Łopusznej, Rożnowie, Czarcim Jarze, Porąbce i Rumi. Tam też zdobywali wiedzę praktyczną inżynierowie Ryszard Maliszewski, Marek Bartusch, Kazimierz Krasowski i Mieczysław Kowalewski, którym zawdzięczamy dzisiejsze sukcesy polskiej hodowli ryb łososiowatych. Mgr Jerzy Palladino i dr Wojciech Brudziński pracownicy Zarządu Głównego z dużym zaangażowaniem organizowali specjalistyczne wycieczki zagraniczne i szkolenia dla ichtiologów PZW doskonale służące wzbogacaniu wiedzy i wymianie doświadczeń.

Po wędkarzach inicjatywę i ciężar rozwoju pstragarstwa przejęli, nieco wbrew obowiązującej wówczas ideologii, pracownicy Państwowych Gospodarstw Rybackich i tak zwani „prywaciarze”. W grupie tych pierwszych pionierami byli: Bernard Gliszczyński, Janusz Latanowicz i Konstanty Bortkiewicz aktywnie wspomagani przez Stefana Kosmulskiego, Józefa Wandtke, Józefa Tyłendę, Edwarda Krausa i Andrzeja Marczyńskiego. Za ich przykładem poszli Lech Kotowicz, Jan Stafiniak i Władysław Gilarski, zaś nad całym przedsięwzięciem życzliwie czuwał w Warszawie Andrzej Galli. To była kadra dowódcza której pomysły i marzenia skutecznie realizowali Roman Aszyk, Antoni Pirtań, Krzysztof Grecki, Jerzy Szarkowski, Jacek Farenholz, Zdzisław Gradziński, Halina Wiśniewska, Jerzy Niewęglowski, Bogusław Karaś i wielu nie mniej zasłużonych hodowców, których pragnę przeprosić za luki w mojej pamięci. Dotyczy to także pionierów prywatnych hodowli, z pośród których potrafię wymienić Tadeusza Nowickiego, Jana Łabęckiego, Zenona Krysińskiego, Janusza Skołysha, Antoniego Wawera, Piotra Abako, Piotra Gabriela, Jerzego Okroja, Józefa Łempio i Dariusza Gorbaczowa (ten się załapał na listę zasłużonych bo rozpoczął hodowlę tuż przed granicznym 1986 rokiem, no i jest prezesem SHRL).

Istotnymi czynnikami pomyślnego rozwoju polskiego pstragarstwa była wręcz wzorowa współpraca wszystkich uczestników tej powstającej branży. I tak teoretyczne podstawy budowy obiektów zawdzięczamy doktorowi Julianowi Wieniawskiemu (1984 a,b,c,), zaś zasady hodowli w przystępny sposób opisywali wspomniany już Bernard Gliszczyński (1975, 1978, 1979 a,b,c,d), George Łękawski (1973) i animator hodowli pstrąga tęczowego w Małopolsce Adam Piller (1987). W upowszechnianiu wiedzy nieocenioną rolę odegrało branżowe czasopismo *Gospodarka Rybna* której redaktorem była życzliwą pstrągarzom Izabela Bontemps a także Samodzielna Pracownia Upowszechniania Postępu IRS kierowana przez Jerzego Walugę. Wymianie doświadczeń, integracji i zacieśnianiu więzi koleżeńskich służyły coroczne Konferencje Hodowców Ryb Łososiowatych zainicjowane przez Ryszarda Bartla w ramach Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Rolnictwa Naczelnej Organizacji Technicznej, następnie organizowane przez Instytut Rybactwa Śródlądowego.

Jednakże zasadniczym czynnikiem rozwoju branży były entuzjazm, wiedza i konsekwentne działania zadziwiające wielu ludzi, którzy kładli podwaliny, zbudowali nadal rozwijają pstragarstwo. Byli to zarówno ci wymienieni w niniejszych wspomnieniach, jak i liczniejsza rzesza hodowców i przyjaciół, których pragnę uhonorować zbiorowo w osobie tego który był i jest zawsze z nami, twórcę atmosfery życzliwości i koleżeństwa, profesora Stanisława Botemps.

Literatura

Brylińska M. 1986. Ryby Słodkowodne Polski. PWN. Warszawa.

Gliszczyński B. 1975 - Technologia produkcji pstrąga tęczowego. Dodatkowe zabiegi w hodowli – kąpiele, transport. . Olsztyn: Wydaw. IRS, [Oprac. Brosz.] Nr 93, 17 s.

Gliszczyński B. 1979 - Technologia produkcji pstrąga tęczowego. Metody obliczania optymalnych obsad. Olsztyn: Wydaw. IRS, [Oprac. Brosz.] Nr 123, 13 s.

Gliszczyński B. 1979 - Technologia produkcji pstrąga tęczowego. Wychów tarlaków, pozyskiwanie i inkubacja ikry. Olsztyn: Wydaw. IRS, [Oprac. Brosz.] Nr 124, 14 s.

Gliszczyński B. 1979 - Technologia produkcji pstrąga tęczowego. Pasze i żywienie pstrągów. Olsztyn: Wydaw. IRS, [Oprac. Brosz.] Nr 125, 19 s.

Gliszczyński B. 1979 - Technologia produkcji pstrąga tęczowego. Wychów pstrągów. Olsztyn: Wydaw. IRS, [Oprac. Brosz.] Nr 126, 18 s.

Goryczko K. 1979. Szkic wytycznych do opracowywania programów hodowlanych dla projektowanych obiektów produkcyjnych pstrąga tęczowego. Broszura IRŚ nr.115.

Kołder. W. 1948. Hodowla pstrągów w stawach. Wydawnictwo Związku Organizacji Rybackich R.P. Warszawa, seria D. tom IV.

Łękawski G.K. 1973 - Pasze dla ryb łososiowatych. Olsztyn, Gdańsk-Oliwa: Wydaw. IRS, [Oprac. Brosz.] Nr 63, 19 s.

Matlak O. 1960. Aparaty i urządzenia do wylęgania ryb. PWRiL Warszawa.

Romaniszyn, B: Sport wędkarski a ochrona przyrody. Prz.Ryb. 1936 R.9 nr 3 s.83-117

Stok P. 1979. Wędkarstwo Polskie. Krajowe Towarzystwo Rybackie w Krakowie. PZW Zarząd Główny, Warszawa.

Wieniawski J.1984 Rozpoznanie i ocena przydatności terenu do budowy stawów i urządzeń hodowlanych. [Cz.I.] Gosp. Ryb. 9:14-19

Wieniawski J. 1984 - Rozpoznanie i ocena przydatności terenu do budowy stawów i urządzeń hodowlanych. [Cz.II.] Gosp. Ryb. 10:14-18

Wieniawski J. 1984 - Czy rozpoczynać budowę stawów? Gosp. Ryb. 7:17-18